

Molnár Gábor (Károli Gáspár Református Egyetem):

*Címertan,
mint történelmi segédtudomány*

A címerhasználat kialakulása

Az első olyan címer, amelyről bizonyítható, hogy tulajdonosának állandó szimbóluma volt, és leszármazottai is használták, Franciaországban keletkezett 1330 körül.

A címerek kialakulásának előzményei között szerepel egyrészt a nemzeti társadalmakban kialakult jelképrendszer, mely jellemezte viselőjüket, annak tulajdonát, hovatartozását, de tetszés szerint módosíthatta. A másik ilyen nagy előzmény az ókori katonai jelvények (Theba: szfinx; Athén: bagoly; perzsák: arany sas, nap; párhuzamok: sárkány; makedónok: Herakles buzogánya; római légiók: sas; germánok: festett, állatokat jelképező pajzsok). Ezek a jelvények aztán a XI-XIII. században, a keresztes hadjáratok alatt új formában jelentek meg. A keresztes seregek különböző európai országokból jöttek, ezért fontos volt, hogy vezéreik jelvénye, azaz zászlója, pajzsa, majd később sisakdísz a harc közben is jól felismerhető legyen, és a csata után szétszóródott katonák összegyűjtésében is jelentős szerepe volt. Ezzel párhuzamosan általában minden harcos igyekezett valamilyen jelvénnel felismerhetővé tenni önmagát.

Meghatározott színek egyszerű kombinációja mellett a zászlókon és pajzsokon megjelennek a középkori ember tudatában élő hit- és mondavilágbeli alakok, amelyek erősítették a katonák lelkesedését és győzelembe vetett hitét. A lovagi tornák is jelentős szerepet játszottak a címerek kialakulásában. A páncélban felismerhetetlen lovagok fegyverzetükre, pajzsukra tették ismertető jelvényüket. A pajzs azonban nem volt minden néző számára látható, ezért a jelvényt sisakdíszsel egészítették ki. A sisakdísznek a későbbiekben, a tornajátékokra való jelentkezéskor nőtt meg a szerepe: a lovag sisakját úgynevezett sisakszemlére tette ki, ahol a herald a sisakdísz alapján állapította meg, hogy a jelentkező lovag-e, azaz jogosult-e a tornajátékon való részvételre. A jelvényeket viselőjük maga választhatta meg azzal a kikötéssel, hogy az ne egyezzen másokéval. Ezen fejlődés eredményeképpen a hűbériség kialakulásával és terjedésével a XII. század első felében a harci jelvények címerré, azaz tulajdonosaik állandó meghatározott szabályoknak megfelelően megalkotott szimbólumává váltak. A jelvények és a címer közös vonása volt, hogy mindkettő megkülönböztető szerepet töltött be, de egy jelvény csak akkor válik címerré, ha konkrét személyhez kötődik (ez alatt a természetes vagy jogi személyt értjük; az utóbbi alatt intézményt, testületet vagy területi egységet – ország, vármegye, város, község, földbirtok), és tulajdonosa, illetve örökölhetőség révén állandó szimbólummá válik.

A címer kialakulása természetesen csak a megfelelő társadalmi és gazdasági feltételek között mehetett végbe a kor szokásainak és szellemiségének megfelelően. A címeralkotás szabályait Bartolus de Saxoferrato foglalta írásba a XIV. század elején. A legfontosabb a szabályok közül az egyediség mellett a címerpajzsba foglalt színes ábra, mely vagy mértani forma vagy stilizált kép. A színek sorrendjét úgy kell kialakítani, hogy színre szín nem, vagyis színmezőre csak fémszín kerülhet és viszont. A címerábra nem lehet perspektivikus, nem lehet árnyékolt, valamint a színeknek csak egyféle árnyalata szerepelhetett a címerképen belül. Az okleveles címeradományozások kezdetén jelent meg az a heraldikai udvariassági szabály, hogy a címerkép szembenéz, vagy a beszélő uralkodót szimbolizáló, az uralkodó nevét leíró szó felé kell fordulnia. Zsigmond királyunk idején még figyelembe vették ezt a szabályt, amely a XVI-XVII. században ugyan átmenetileg feledésbe merült, de a XVIII-ra ismét feléledt. Mint már említettem, az első címer francia földön keletkezett a XII. század elején; Kelet-Európában csak száz évvel később, a XIII. században jelent meg, de kialakulásában a nyugat-európaiaktól eltérő szabályok érvényesültek.

A magyar címerfejlődésre a nyugat-európai gyakorlat, szabályrendszerének kialakulására a német heraldika gyakorolta a legnagyobb hatást. A magyar címertan azonban már a XV. században áttörte annak merev korlátait. A magyar címer szó eredetileg a francia „cimier” szóból származik, és mindkét nyelvben „sisakdísz” jelentett, s csak később vált a teljes címer elnevezésévé. Erre bizonyíték az az 1326-os adománylevél, amelyben Károly Róbert sisakcímeret adományozott, és amelyet „közönségesen címernek neveznek” („cristam que vulgo cymer dicitur”). Elsősorban a színösszeállítás vált élénkebbé, változatosabbá, másrészt a stilizálás merevségét oldották fel részlegesen.

A magyarországi címerek kialakulásának előzménye a hitelesítő pecsét, melybe a hitelesítő címerét vésték. A pecsétnyomóba vésett címerek kialakulásában nagy szerepet játszott, hogy a középkorban igen kevesen tudtak írni-olvasni. Elég csak a billogosokra gondolni, akik a király vagy a nádor pecsétjét nyakukban hordva hitelesítették a perbehívó parancsot. Magyarországon a XIII. században azok a személyek, családok, intézmények használtak címereket, amelyek a közéletben szerepet vállaltak. Az Anjou uralkodók idején az új hadszervezettel együtt szükségképpen fordulat következett be. Az egyes bandériumokat, melyeket a birtokosok vagyoni helyzetük alapján állítottak föl, a saját családi címerüket ábrázoló zászló alatt vonultatták fel. Így az addig címerrel nem rendelkező főúri családok is címeret készítettek maguknak. A katonáskodáson alapuló címeralkotás és -használat nem csak a főrangúak kiváltsága volt. A nápolyi hadjáratok után Itáliában zsoldos szolgálatba állt magyarok állandósult hadi jelvényeiről szemlekönyvi bejegyzések tanúskodnak. Eszerint a 8-10 fős egységek tagjainak pajzsba foglalt címereik voltak, melyeket a mustrakönyvekben leírtak, megfestettek, és a zsoldosok a szerződést pecsétjükkel hitelesítették. A nyugat-európai országokétól eltérő fejlődéshez vezetett az is, hogy a lovagság intézménye gazdasági-társadalmi okokból és a megváltozott haditechnika miatt a XIV. században már nem honosodhatott meg.

A megrendezett tornajátékok heraldikai emlékét őrzik a XIV. század közepétől igen szép számban fennmaradt sisakpecsétek és néhány sisakdísz adományozó oklevél. Az első címerre vonatkozó adománylevél megjelenéséig (1326) a magyar címerfejlődést úgy összegezhethetjük, hogy a hivatali működés, a katonáskodás és a tornajátékok gyakorlati szükségletei hozták magukkal. Az ily módon felvett és viselt címer használata szentesítette. Akiknek erre nem volt szükségük, nem alkottak címeret. Werbőczy erről így ír a Hármaskönyvében (I. rész, 6. cím): a „...nemesség bizonyítására nem szükséges a nemesi címer bemutatása... a címer... a nemességnek nem szükséges kelléke, hanem ékessége... a címer egyszerű adományozása” nem tesz nemessé, de a „földbirtok adományozása igen”. Károly Róbertnek a már említett 1326-os adománylevelén kívül még két, szintén sisakcímeret adományozó oklevélről tudunk 1327-ből és 1332-ből. Ezek még nem tekinthetők címeres levélnek, de közvetlen előzményei a pajzsba foglalt címeradományoknak. Ehhez az utolsó láncszem Nagy Lajos 1369-ben kelt oklevele. Ebben az uralkodó a kassai polgárok részére pajzsba foglalt címeret adományozott, melyet pecsétjükön és zászlójukon használhattak. Az első – pajzsból, sisakdíszből és takaróból álló, azaz – teljes címeret adományozó oklevelünk Zsigmond nevéhez fűződik: ez a Csenetvölgyi család 1398-as címeres levele. Ezt követően a király a Semesey családnak adományozott címeret 1401-ben. Mindkét oklevél rányomott pecsét és pátens formában íródott. Olvasható benne címer leírása, akárcsak az 1369-es oklevélben, de nem hagytak ki helyet a címerkép számára, s nem is utal a leírás arra, hogy a megfestésére gondoltak volna.

A felsorolt XIV. századi okleveleinkben értékes adatok olvashatóak arról, hogyan alakul át a szabad címerválasztás és -használat írásba foglalt uralkodói adománnyá. Az uralkodó kizárólagos jogot biztosított a megadományozottaknak a leírt sisakcímer, illetve pajzsbeli címerkép viselésére, de az 1332-es oklevél azt is kimondja, címeret csak az uralkodó adhat.

Ekkoriban írja Bartolus de Saxoferrato, hogy mindenkinek jogában áll tetszés szerint címert választani és festeni. Azt is hozzáteszi azonban, hogy ennél értékesebb az, amit az uralkodó adományoz. A XIV. században, de még a XV. század elején is párhuzamosan élt egymás mellett a címeralkotás e két válfaja. Az önként felvett címerek használói természetesen vitás címerhasználati jogosultság esetén háttérbe szorultak az adománylevéllel rendelkezőkkel szemben. Így a fent említett oklevélben megfogalmazott uralkodói címeradományozási jog anélkül jutott érvényre, hogy erről az uralkodó külön rendelkezett volna.

Első címerleveleink erőteljesen, hatalmi szóval tiltottak mindenki mást az adományozottal egyező címer használatától. Zsigmond 1416-ban a németországi Konstanzban kelt oklevélben túllép a pusztán tiltáson: 10 arany márka bírságot kell fizetnie annak, aki a címer birtoklásában a családot megsérti. Az 1400-as évek elején nagyobb mértékben megindult címeradományozásokban – a címerek védelme és nagyobb értéke mellett – jelentős szerepet játszhatott az is, hogy a német-római császárrá is választott (1414) Luxemburgi Zsigmond mintegy 400 fős kísérettel vett részt a konstanzi zsinaton (1414-1418). Így a magyar nemesség nemcsak a tárgyalásokon, de a sűrűn rendezett ünnepeken is találkozhatott a díszes címerekkel pompázó nyugat-európai nemességgel. Talán ennek hatására történt, de tény, hogy ezután a címerrel rendelkezők egy része egyszerű címerét díszesre kívánta átformálni, a címerrel rendelkezők pedig címert terveztek vagy terveztetek maguknak. Mindkét esetben az uralkodóhoz fordultak, hogy szolgálataik jutalmául, királyi adományként biztosítsa családjuk címerének kizárólagos használati jogát. E címermegegerősítő tendencia mutatkozik meg abban, hogy míg 1526 előtti címerleveleinknek mindössze 16, 6%-a nemesítéssel összekapcsolt címeradomány, addig a címeradományozás egész korszakát – több mint fél évezredet – tekintve ez az arány 59%. A XVII. századig folyamatosan csökken, a XVIII. században már csak kivételenként fordul elő címer nélküli nemesség adományozása. A teljes címeradomány kialakulása után rövid idő múlva jelentek meg Európa-szerte az első festett címerképes oklevelek. Ismereteink szerint IV. Vencel cseh király 1392-ben adományozta az elsőt. Magyarországon 1405 az új típusú jogbiztosító irat első ráánkmaradt darabjainak kiállításának éve. Ez a privilegizált, azaz ünnepélyes formában, pergamenre írt, örök érvényű, függőpecséttel megerősített oklevél a Tétényi család részére adományozta a szövegben leírt és közepén megfestett címet. Kiállítása még a német birodalmi adománylevelekre emlékeztet, de 1411-re már kialakult a magyar címeradományozás jellegzetes formája, mely aztán alig módosult.

A címertan korszakai

A diplomatikai fejlődés az okleveleket kibocsátó kancelláriai gyakorlat változását tükrözi. A heraldika korszakai – a címerhasználat és címeralkotás alakulásának függvényében – a társadalmi változások tükörképét adják. Míg a diplomatikai fejlődés és a címerképek (címereslevelek) művészi kivitele között bizonyos párhuzamosság figyelhető meg, addig a heraldika fejlődése ezekkel nem hozható összefüggésbe.

Az első időszakot, a XII-XV. századot a klasszikus vagy élő heraldika korának nevezik. Ekkor alakultak ki a címerek, s a mindennapi életben eredeti rendeltetésüknek megfelelően viselték őket tulajdonosaik pajzsukon és sisakjukon. A címerek egyszerűek voltak, mert messziről felismerhetőnek, ugyanakkor pajzson is ábrázolhatónak kellett lenniük. A heraldikai szabályok ekkor elevenen éltek, a címeralkotók alkalmazkodtak hozzájuk. A lovagi tornára jelentkezők sisaccímerét a heroldok (címervizsgálók) megtekintették, s ellenőrizték, nincs-e köztük címerbitorló, valamint azt is, hogy heraldikailag szabályosak-e. Magyarországon is tudunk olyan szervezetről, mely a szabad címerválasztás idején a címereket ellenőrizte: 1412-

ben Zsigmond az összes magyarországi heroldok és perszevátorok (címvizsgálók és -hordozók) élére címerkirályt nevezett ki Königsberg János személyében. A lovagkor letűnésével, a katonai szervezet megváltoztatásával a címerek lekerültek a harci pajzsról és önállósultak.

A heraldika második korszaka, a hanyatló heraldika kora a XVI. század elején kezdődött. A nemzetközi heraldikai irodalom ezt az időszakot egységesen ítéli meg azon az alapon, hogy ekkor a címerek elvesztették eredeti racionális szerepüket, és a megkülönböztetés mellett díszítő (dekoratív) jellegük került előtérbe. Ekkor már szórványossá vált az önálló címerfelvétel, túlnyomórészt az uralkodó által, privilegialis formában kiállított oklevéllel keletkeztek új címerek. A címerkészítés szabályainak fellazulási mértékét tekintve Magyarországon a hanyatló heraldika korában azonban két – egymástól élesen el nem határolható – korszak alakult ki. Míg a XV-XVIII. században zömében a heraldikai szabályokat teljesen figyelmen kívül hagyó vagy csak kis mértékben szem előtt tartó címereket készítettek, a XIX. században jelentős visszatérés figyelhető meg a klasszikus heraldika korára jellemző, egyszerűbb címerek felé. Ez a tendencia a klasszikus heraldikai motívumok újjáélesztésében, valamint az ott osztott pajzs háttérbe szorulásában figyelhető meg.

A címerkép fő részei

Az első írásba foglalt adományok a XIV. században még sisakcímerek, a XIV-XV. század fordulóján azonban már megjelentek a teljes, pajzsba foglalt címert adományozó oklevelek. A címer fő része a pajzs a címerképekkel; tartozéka még a sisak, a sisakdísz és a sisaktartó. A tartozékok bármelyikének elmaradása esetén hiányos címerről beszélünk. A heraldikában a jobb és bal oldalt a pajzs mögött álló viselője szemszögéből kell nézni.

A pajzs általában tényleges pajzsformát mutat. Alakját a festészeti stílusváltozások formálták. Ennek megfelelően a címerhasználatban rajza nem állandó, de a heraldika az eredeti adományban előfordulótól való eltérést nem tekinti hibának. A magyar gyakorlatban először a háromszögű pajzs jelent meg, majd azt követték a kerekaljú, a csücsköstaljú, a tárcsa, a hegyestaljú, végül a tojásdad alakú pajzsok. A pajzs belső terét mezőnek nevezzük, mely kisebb részekre osztható. Ezek közül a legjelentősebbek a bal haránt osztott, ellentéte a jobb haránt osztott, a vágott, a hasított, a négyelt, a harántnegyedelt, a négyelt szív-pajzssal ellátott címer.

A pajzsban alkalmazható színek két fémszínre: az aranyra és az ezüstre; ezeken kívül öt színmázra: a vörösre, a kékre, a zöldre, a feketére és a bíborra korlátozódtak. Elmondható még az is, hogy Európa-szerte egységes jelrendszer alakult ki a címer heraldikai rajza és pecsétbeli ábrázolása érdekében.

A pajzsban ábrázolt képeket két fő csoportra oszthatjuk: címerképekre és mesteralakokra, melyek külön-külön, de egy pajzsban ábrázolva is előfordulhatnak.

A címerképek csoportját tovább bonthatjuk. Az első és egyben legváltozatosabb csoportot a természet világából vett élőlények (ember, állat, növény), természeti alakzatok (földrajzi képződmények, égitestek), tárgyak (munkaeszközök, fegyverek, épületek) alkották. A második csoportba a képzeletbeli alakok (sárkány, egyszarvú, főnix, griff, kentaur) tartoztak. A természet világából vett élőlények megjelenítésére a heraldikában stilizált vagy másképpen tipizált alakok jöttek létre. A klasszikus heraldika korában csak ritka motívum esetében találkozunk természetűen ábrázolt állattal. Az állat megjelenítése a könnyebb felismerhetőséget szolgálja. A XVI. században a természetű formát és mozgást megelevenítő ábrázolás került előtérbe, s csak a XVII. századtól figyelhető meg lassú visszatérés a stilizálás

felé. A csillagot általában hatoldalúként ábrázolták, ezért a címerleírás csak az ettől való eltérést jelölte. A nap sugaras és ember arcú, akárcsak a telihold és a félhold. A korona, ha nem rangjelző koronáról van szó, minden esetben úgynevezett háromlevelű heraldikai korona. A tárgyak ábrázolásánál a munkaeszközök, fegyverek, közlekedési eszközök, használati tárgyak soha nem stilizáltak, az épületek, épületrészek sem minden esetben azok. Az épületrészek közül a várrészlet szimbolizálására speciális ábrázolási forma alakult ki, amely már a mesteralakok közé tartozik.

A pajzs részekre osztása általában több motívum ábrázolását teszi lehetővé. Azt a speciális esetet, amikor az osztások és/vagy vágások alkalmazásával létrehozott geometriai alakzatok alkotják a pajzsbeli képet, mesteralakoknak nevezzük. Geometriai elemek segítségével a mesteralakok sokféle variációja állítható elő. Páros számú vágással, ahol egy szín és egy fém fordul elő: pólya alakítható ki. A mesteralakokhoz soroljuk a keresztnek népes táborát is. A leggyakrabban előforduló mesteralakok közé tartozik a vágás, hasítás, sakkozás, pajzsfő, pajzsláb, pólya, cölöp, szarufa, görög kereszt. A pajzsbeli ábrázolásnál a címerek szimbolikus jelentéséről is jelentést kell tenni. A címer lényegét tekintve tulajdonosának jelképe. Ebből kiindulva egyértelműnek tűnik, hogy a heraldikusok évszázadok óta igyekeznek meghatározni a címerábrák szimbólumrendszerét.

Különösen a címerábrázolások kezdetén gyakran van szimbolikus vagy utalástartalma a címerképnek, a legtöbb kutató szerint a pogány korok szimbolikája ekkorra már elhalványult, az ókori kultúrák mondabeli állatainak közkedveltségét pedig a bennük rejlő dekoratív lehetőségekben keresik. A címerek egyedi értelmezése azonban csak akkor kísérhető meg, ha az oklevél szövege erre támpontot ad. Címeres leveleink kis számban tartalmaznak olyan címerleírást, mely értelmezi a címerképet vagy annak egy elemét. A későbbi századok embere számára, aki az ősi motívumok közül választotta címerét, már mást jelentett ugyanaz az elem. Beszélő címereknek csak azokat tekinthetjük, amelyek a címerszerzőre vagy adott esetben a címerszerzők nevére, foglalkozására utalnak. A magyar heraldikában igen kevés példát találunk erre.

A pajzson – szabály szerint – a címerábra irányát követő helyzetben a sisak helyezkedik el, amely a címer fontos, de nem elengedhetetlen kelléke. Ahogy arról már szó volt, a lovagok a tornajátékok alkalmával általában pajzsuk motívumát ismételték meg a sisakjukon. A későbbiekben, amikor a gyakorlati használat már nem befolyásolta a címeralkotást, a változatosságot kedvelő szemlélet érvényesült. A pajzsbeli kép ritkán ismétlődött meg a sisakon, sőt a XVIII. századig a magáncímerekben sok esetben el is marad a sisak. Azért kell kiemelnünk, hogy a magáncímerekben hiányzik a sisak, mert helységek, intézmények, testületek, illetve nők címerében sisak egyáltalán nem szerepel. A sisak rajza kezdetben tényleges formáját követte, majd azt a festészeti stílus tovább alakította. A magyar heraldikában a XV. század végéig a zárt, úgynevezett csőrsisak, majd a csőrsisak és a nyitott sisak közel egy évszázados párhuzamossága után a XVI. századtól az utóbbi vált uralkodóvá, leggyakrabban pántos, ritkán rostélyos változatban. Míg a Német Birodalomban a sisaknak rangjelző szerepe volt, addig Magyarországon a sisak formáját csupán az ízlés szabta meg. Éppen úgy nem számított hibának a sisak formájának és irányának megváltoztatása, mint a pajzsé. A heraldikai rajznál az egységes összhatás érdekében tehát a pajzs, a sisak és a takaró formája az adott korszak jellegzetességeit, nem pedig az adott oklevél művészeti kivitelét tükrözte. Sok esetben látható a sisakon korona vagy a takaró színeiből font tekercs. Míg ez utóbbi mindig a sisak része, addig a korona, ha a pajzsbeli címerábrán tartóelemként szerepel, a sisakdísz része; ellenkező esetben a tekerccsel azonos elbírálás alá esik. A tekercs és a korona megjelenésének technikai okai voltak: a lovagkorban a dísz szegecsekkel vagy tekerccsel, majd az ezt lassan kiszorító koronával takarták el.

A sisakdíszeken általában a pajzsbeli kép vagy ennek egy eleme ismétlődött meg, esetenként a pajzsban ábrázolt jelenetet folytatta, ritkán egy, a pajzsbeli címerképtől teljesen független, új motívumot ábrázolt. 1526 után, az önálló Erdélyi Fejedelemség idején kialakult gyakorlat szerint – amely alól csak néhány kivétel volt – elmaradt a sisakdísz, csak koronát helyeztek a sisakra, amely azonban nem helyettesítette a sisakdíszet.

A sisakra közvetlenül a két oldalra leomló takaró került. A takaró a címernek nem, de a sisaknak elengedhetetlen részét alkotja. Ábrázolása igen rövid idő alatt elszakadt eredeti formájától, és egyre több ágra oszló, hosszú, kacskaringós elrendezésű, dekoratív elemmé vált. Színösszeállítását szigorú szabályok írták elő, ezeket azonban a festők sok esetben áthágták. A szabályos, betélt takaró pajzs fő színeit ismétli oly módon, hogy külseje színmázás, a bélése fémmázás. 1526 előtt – ritka kivételtől eltekintve – mindkét oldalának foszlányai azonosak, de ettől kezdve a jobb és bal oldal gyakran eltérő színűek. Címeregyesítés, -bővítés esetén egy pajzsra több sisak, s ennek megfelelően több takaró is került, de mindig az adott sisakon megjelenő motívum megfelelő mezejének fő színeit ismétli meg.

A címer fő részein kívül előfordulhatnak kiegészítő elemek is. Első helyen kell említenünk a rangjelző koronát, mely – szabályos elrendezés esetén – a pajzs és a sisak között helyezkedett el. A háromleveles heraldikai korona mellett a rangjelző korona kezdetben öt-, hét-, illetve kilencágú (bárói, grófi, illetve herceg), majd később hét-, kilenc-, illetve tizenegy ágúvá vált. Míg a XVII. században általában a heraldikai koronához hasonlóan levelekben végződött, addig a XVIII. századra a gyöngyökben végződő típus vált uralkodóvá. Az ágak száma igen sokáig ingadozott: a Károlyi család 1712-es grófi címerében tizenegy ágú, ugyanakkor a Zichy család 1732-es bárói címerében ötágú rangjelző korona látható.

A XII. század végén a korona a főnemesség címerének szerves részévé vált, akárcsak a jelmondatok. Az úgynevezett „beszélő szalagra” írt rövid, tömör mondat általában a pajzs alatt, ritkán a pajzsban került elhelyezésre. Ez utóbbi esetben a címer szerves részét képezte.

A pajzstartók már XIII. századi pecséteken is előfordultak, és a reneszánsz címereslevélfestészet korában a címerek kedvelt díszítő elemeivé váltak. A reneszánsz festészet háttérbe szorulásával időlegesen ritkábbak lettek, majd a XVII. századtól ismét egyre gyakrabban szerepelnek. A pajzstartók a pajzs mögött vagy két oldalánál helyezkednek el, mint a történelmi Magyarország címere, ritka esetben a pajzs alatt vagy a négy sarkánál.

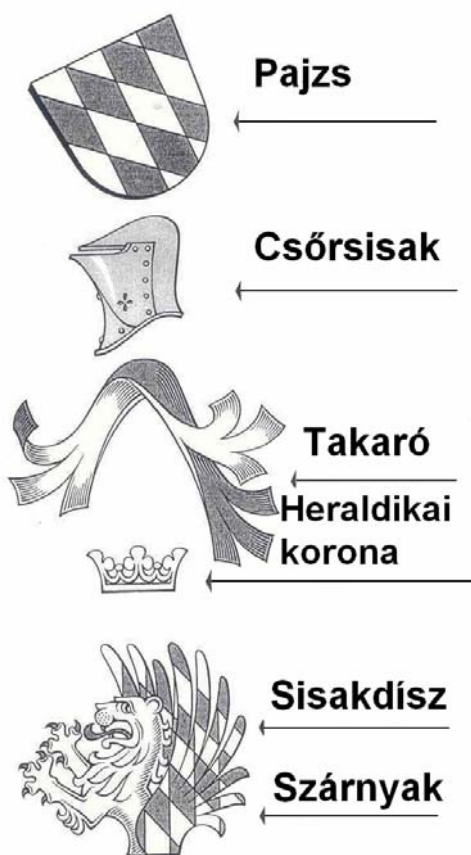
A címerköpeny a XVIII. században jelent meg a fejedelmi címeradományokban, majd lassan elterjedt a főrangú családok címerbővítő okleveleiben és címerhasználatában. A pajzs mögött megjelenő palástforma címerköpeny bíbor, vörös vagy kék színű, bélése hermelin.

A kitüntető jelvény a címerszerző valamely rendhez, lovagrendhez tartozását mutatja a rend jelvényének rajzával. Külön említést érdemel a Sárkány-rend jelvénye, mely néhány XIV. és XV. század eleji címerünkben szerepel. Megjegyzem, hogy a hírhedt Vlad Tepest, azaz Dracula apját, Vlad Dracul Zsigmond királyunk vette fel a Sárkányos rendbe 1431-ben, így nevében és címerében egyaránt viselte a sárkányt; maga a Dracul név is sárkányt jelent. Ez aztán fiára szállva módosult Draculára, azaz Sárkányfira. A későbbiekben a pajzsot körülvevő sárkány a pajzstartó szerepét töltötte be.

A kiegészítő elemek közül sohasem vált a címer szerves részévé a pajzstartó, a címerköpeny és a kitüntetések jelvényeinek ábrázolása, abban az esetben sem, ha azt az eredeti címereslevél címerleírásában feltüntették.

A címertan napjainkban való tovább élésére legjobb példa talán, hogy legutóbb a milleniumi rendezvénysorozatok kapcsán számos község csináltatta meg saját címerét.

Melléklet:



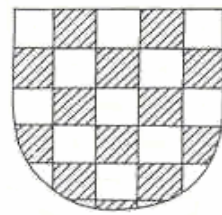
1. A címerkép fő részei



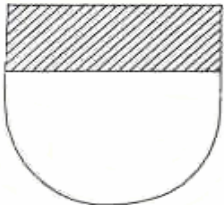
vágás



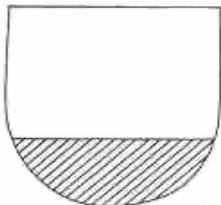
hasítás



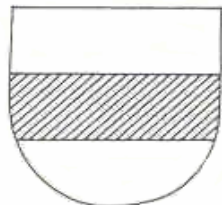
sakkozás



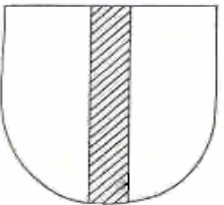
pajzsfő



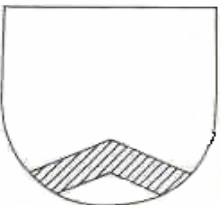
pajzsláb



pólya



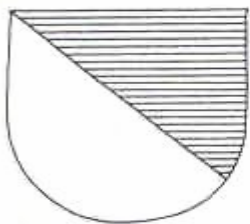
cölöp



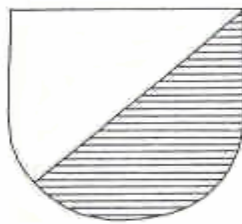
szarufa



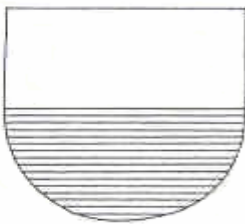
görög kereszt



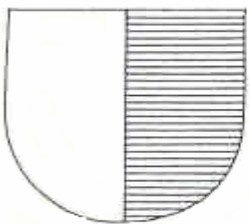
balharánt
osztott



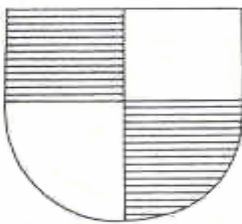
(jobb)haránt
osztott



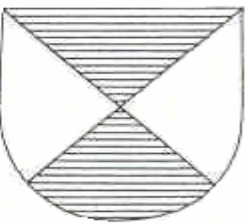
vágott



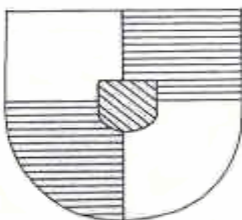
hasított



négyelt



harántnegyedelt



négyelt szív pajzs

2. A pajzsmező részei



Károly Róbert címere



Zsigmond magyar királyként használt címere



Deák Ferenc címere

Irodalom:

- Nyulásziné Straub Éva ; Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein. Zalaegerszeg: Zalai Nyomda, 1999.
- Fenyvesi László: Katonahistóriák Mátyás király korából. Budapest: Tankönyvkiadó, 1990.
- J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Nagy címerkönyv. Magyarország, Horvát-Szlavónia és Erdély nagy címerkönyve Budapest: Arcanum Adatbázis Kft., 2002.
- Címerek. http://csodaszarvas.freeweb.hu/cimerek/cimerek_oldal.htm (2005. 12. 14)